

Sakari Silvola, 20.6.2018

Helsingin Sanomain Säätiön stipendiaattina Berliinissä 2017-2018

Loppuraportti

Olin hakenut stipendiaatiksi Berliiniin jo kaksi kertaa aiemmin, kunnes kolmannella täppäsi. Jälkikäteen olen iloinen, että tavoite täyttyi vasta kolmannella yrittämällä, sillä moni asia osui juuri tällä kertaa ihanteellisella tavalla kohdalleen - etenkin perheeni kannalta. Pystyimme vaimoni kanssa molemmat olemaan vuoden palkattomalla vapaalla työpaikoistamme Ylestä, ja vaimoni onnistui vuoden aikana toteuttamaan apurahojen turvin tietokirjaprojektin, jota oli pitkään suunnitellut. Edellytyksenä tälle taas oli, että kaksi tyttäremme olivat jo sen verran isoja, että molemmilla oli Berliinissä oma "päiväohjelma". Pienempi oli Berliiniin muutaessamme kahden ja puolen vuoden ikäinen ja sai paikan saksankielis-englanninkielisestä päiväkodista aivan naapuristamme, isompi pääsi parin kilometrin päähän ruotsalaiseen kouluun, sen esikoululuokalle. Toinen kotikielemme on ruotsi, joten koulu oli hänelle sopeutumisen ja kavereiden saamisen kannalta ihanteellinen.

Berliini on iso ja laaja kaupunki, jossa elämän peruspalaset voivat pahimmillaan olla kaukana toisistaan. Me onnistuimme järjestämään asiat ihanteellisesti, koska olimme hyvissä ajoin liikkeellä ja aloitimme esimerkiksi asunnon etsimisen ja saksalaisen byrokratian kanssa vääntämisen melkein heti sen jälkeen, kun olin saanut tietää päässeeni stipendiaattiohjelmaan Berliiniin. Mainittuihin peruspalasiin kuuluivat meillä lasten päiväkodin ja koulun lisäksi asunto Wilmersdorfissa sekä tietysti Freie Universität Dahlemissa. Logistiikka oli hallittavissa, ja sen ansiosta kaikki muukin alkoi sujua nopeasti.

Muutimme Berliiniin jo elokuun lopussa 2017, syntymäpäivänäni 26. elokuuta, vaikka stipendiaattiohjelma ja ylipäätään lukuvuosi Freie Universitätissä käynnistyivät vasta lokakuussa. Aikaiseen muuttoon oli muutamakin syy. Ensimmäinen oli vanhemman tyttömme koulu, jossa lukuvuosi alkoi jo elokuussa. Toinen syy oli se, että halusin parantaa saksan kielen taitoani ennen opintoja. Olin ensimmäisen kuukauden ajan Goethe-instituutin järjestämällä kielikurssilla, mikä olikin myöhemmän opiskelun kannalta ehdottoman tärkeää. Tuon kurssin ansiosta sain aktivoitua saksani sellaiselle tasolle, että pysyin jatkossa kärryllä. Toki saksan kielen taitoni parani vuoden aikana vielä paljon lisää.

Tunnen useita Berliinissä aiempina vuosina olleita stipendiaatteja, joten tiesin suurin piirtein, mitä odottaa. Europäische Journalisten-Fellowships (EJF) -ohjelman vahvuus ja samalla heikkous on sen tarjoama vapaus ja väljä aikataulu. Ainoa viikosta toiseen toistuva tapaaminen on keskiviikkoiltaisina järjestettävä Jour fixe, jonka aluksi kuunnellaan aina esitelmä tai luento ja sen jälkeen sen aiheesta keskustellaan. Aiheet olivat vaihtelevia ja esitykset vaihtelevan tasoisia. Vaikka esityksissä ei punaista lankaa ollutkaan, useimmat niistä voisi nähdäkseni luokitella kolmen katto-otsikon alle: kylmä sota ja lähihistoria, journalismi ja saksalainen nyky-yhteiskunta. Kuulimme esitelmiä ja keskustelimme muun muassa saksalaisista säätiöistä, Stasi-asiakirjoista, Saksan puoluekentästä, arkielämästä Itä-Saksassa ja vaihtoehtokulttuureista Länsi-Berliinissä.

Lisäksi ryhmämme teki vuoden mitaan vierailuja useisiin kohteisiin, esimerkiksi museoihin ja mediataloihin, kuten yleisradioyhtiö ARD:hen sekä vasemmistolaiseen TAZ-lehteen ja

oikeistolaiseen Axel Springer -kustantamoon. Pisin ja myös mieleenpainuvin retki oli alkuvuodesta 2018 järjestetty kolmepäiväinen, Ruhrin alueelle ja liepeille suuntautunut matka, joka oli tungettu täyteen junamatkustamista sekä erilaisia vierailuja NRZ-sanomalehdestä kaivosmuseoon ja Kölnin tuomiokirkkoon. Kaiken huipuksi jouduimme Saksaa riepotelleen myrskyn vuoksi jäämään vielä yhdeksi ylimääräiseksi yöksi Bochumiin, koska koko Saksan junaliikenne jouduttiin myrskyn vuoksi keskeyttämään. Niinpä kolmen päivän retki venähtikin nelipäiväiseksi.

Ryhmämme koostui kahdestatoista stipendiaatista, jotka kaikki olivat ainakin jonkin verran jo toimittajan töissä pätevyiteitä. Vähän yllätynyt olin siitä, että runsaan viidentoista vuoden toimittajakokemuksella ja noin neljäkymmenen vuoden iällä olin ryhmässämme lähes kokenein ja vanhin. Ryhmämme 12 stipendiaatista kolme oli Venäjältä, kaksi Ukrainasta, kaksi Puolasta, yksi Tsekistä, yksi Romaniasta, yksi Serbiasta, yksi Suomesta ja yksi Englannista. Entinen itäblokki oli siis vahvasti edustettuna. Ryhmässämme oli hyvä henki, ja muutaman kanssa tutustuin paremminkin. Toisaalta on myönnettävä, että emme pitäneet koko ryhmän kesken mitenkään tiiviisti yhtä, sillä eräät kurssilaiset olivat melko paljon poissa myös virallisesta ohjelmasta. Läheskään kaikki eivät edes asuneet Berliinissä, vaan tulivat tapaamisiin esimerkiksi Leipzigiin ja jopa Duisburgiin ja matkustuvat useimmiten heti ohjelman päätyttyä takaisin kotiinsa.

EJF-ohjelman opiskelijat voivat periaatteessa opiskella mitä vain ja ottaa kursseja myös Humboldt-yliopiston puolelta. Valitsin itse lukujärjestykseeni muutamia kursseja, jotka käsittelivät kylmää sotaa ja jaettua Berliiniä. Lisäksi opiskelin saksan kieltä, sillä kielitaidon kohentaminen oli koko vuoden tärkeimpiä tavoitteitani.

Stipendiaattiohjelman lukuvuoden päätyö on lopputyö, joka on useimmissa tapauksissa vähintään 50-sivuinen tutkielma. Oma aiheeni oli itäsaksalainen animaatio-sarja Nukkumatti (Unser Sandmännchen). Tarkastelin Nukkumatin roolia sosialismin ihmiskasvoisena lähettiläänä Itä-Saksassa ja Suomessa. Syksyn aikana perehdyin aiheeseen sarjaa katsomalla ja sitä käsittelevään kirjallisuuteen tutustumalla. Talven ja kevään aikana tein lukuisia haastatteluja sekä Saksassa että Suomessa. Etsin, löysin ja haastattelin ihmisiä, jotka ovat olleet tekemässä Nukkumattia ja toisaalta olleet hankkimassa sitä Ylen TV2:n lastenohjelmien ohjelmistoon. Lisäksi haastattelin tutkijoita sekä Nukkumatista että sen laajemmasta kontekstista eli ympäröivästä yhteiskunnasta ja kylmästä sodasta.

Kevään aikana suunnitelmani jonkin verran muuttui. Keskustelin tuottajieni kanssa Ylellä tulevista työtehtävistäni, ja samalla tuli puheeksi, eikö lopputyöhön nähtyä vaivaa kannattaisi hyödyntää myös tulevissa journalistisissa projekteissa. Olin toki ajatellut, että Nukkumatti tai laajemmin lastenohjelmat kylmän sodan aikana olisi hyvä tv-dokumentin tai -sarjan aihe, mutta en ollut ajatellut jatkaa samasta aiheesta heti töihin palattuani. Tv-dokumentin tekeminen on tuotannollisesti raskasta, mutta ratkaisuksi keksin radion, joka on minulle yhtä lailla tuttu väline. Lupauduin tekemään syksyllä töihin palattuani radiosarjan Nukkumatista, jaetusta Berliinistä ja kylmästä sodasta. Samalla koko aihe alkoi vaikuttaa kiinnostavammalta kuin siihen asti. Opintoihin liittyvän kirjallisen lopputyön ohella aloin jatkuvasti miettiä, miten saan tämän kaiken ilmaistua radiokerronnassa. Stipendiaattiohjelmaa johtavan professorin kanssa sovimme, että teenkin akateemisen tutkielman sijaan journalistisen lopputyön, jossa kirjallinen työ on ikään kuin väline tai

välivaihe, ja lopullinen tavoitteeni on radiosarja (3 tai 4 kertaa 50 minuuttia), joka valmistuu ja on tarkoitus lähettää syksyllä 2018.

Oli itselleni hyödyllinen oivallus ymmärtää, että olen loppujen lopuksi eniten kiinnostunut rakentamaan aiheestani journalistista lopputuotetta. Sitä olen tehnyt ja sitä teen tulevaisuudessakin mielelläni. Olen toimittanut, käsikirjoittanut ja ohjannut Ylellä useita tv- ja radio-ohjelmia lähihistoriasta ja erityisesti kylmästä sodasta. Kevään ajan teinkin haastatteluja ja keräsin materiaalia mielessäni paitsi kirjallinen lopputyö, myös tuleva radiosarja. Samalla koko vuosi Berliinissä alkoi tuntua entistä hyödyllisemmältä. Juuri siksihän olin Berliiniin tullut: perehtymään Berliiniin kylmän sodan näyttämönä ja hyödyntämään siitä oppimaani toimittajana. Nyt minulla oli tiedossa heti journalistinen tuotanto, jossa voisin hyödyntää kokemuksiani. Myös töihin palaaminen tuntui äkkiä entistä mielekkäämmältä.

Olin kuullut jo etukäteen, että stipendiaattiohjelmassa jokainen opiskelija on tutkimusaiheensa kanssa aika lailla omillaan. Tätä kritisoivat myös monet ryhmämme opiskelijat, jotka ihmettelivät ohjauksen puutetta. Olisin itsekkin kaivannut enemmän yhteisiä tilaisuuksia keskustella tutkimusaiheista, mutta toisaalta olen tottunut ottamaan vastuun omista projekteistani. Löysin omatoimisesti hyviä haastateltavia ja tiesin koko ajan, mitä vuoden aikana on saatava aikaiseksi.

En osaa arvioida vuottani Berliinissä pelkästään sillä perusteella, mitä stipendiaattiohjelma minulle tarjosi. Yhtä lailla tärkeää oli viettää vuosi perheen kanssa ulkomailla ja tutustua paremmin kaupunkiin, jonka olen aina kokenut kiehtovaksi, käydä jalkapallo-otteluissa, tutustua uusiin ihmisiin, kävellä ja juosta lähikaduilla, istua perheen kanssa kotikulmien hyvissä ravintoloissa, jotka muodostuivat kantapaikoiksemme, käydä museoissa ja konserteissa, isännöidä kavereita, joita tuli vähän väliä Suomesta kylään.

Olen Helsingin Sanomain Säätiölle äärimmäisen kiitollinen, että koko tämä kokemus on ollut mahdollinen.

Berliinissä 20.6.2018

Sakari Silvola